

**МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ВНУТРІШНІХ СПРАВ**

Факультет № 6

Кафедра кримінального процесу, криміналістики та експертології

ЛЕКЦІЯ

з навчальної дисципліни **Організація та проведення негласних слідчих
(розшукових) дій**

обов'язкових/вибіркових компонент
освітньої програми першого (бакалаврського) рівня вищої освіти

за темою № 6.

**Взаємодія слідчих та оперативних підрозділів в ході підготовки та
проведення НСРД**

Харків 2023

ЗАТВЕРДЖЕНО

Науково-методичною радою
Харківського національного
університету внутрішніх справ
Протокол № 7 від 30.08.2023 р.

СХВАЛЕНО

Вченою радою факультету № 6
Харківського національного
університету внутрішніх справ
Протокол № 7 від 25.08. 2023 р.

ПОГОДЖЕНО

Секцією науково-методичної ради
ХНУВС з юридичних дисциплін
Протокол № 7 від 29.08.2023 р.

Розглянуто на засіданні кафедри кримінального процесу,
криміналістики та експертології факультету № 6 ХНУВС (протокол від
21.08.2023 № 7)

Розробник:

1. Професор кафедри кримінального процесу, криміналістики та експертології факультету № 6 ХНУВС, доктор юридичних наук, професор Пчолкін В.Д.

Рецензенти:

1. Професор кафедри криміналістики, судової експертології та медичної підготовки факультету № 1 Харківського національного університету внутрішніх справ, доктор юридичних наук, професор Степанюк Р.Л.

2. Доцент кафедри криміналістики Національного юридичного університету ім. Ярослава Мудрого кандидат юридичних наук, доцент Мусієнко О.Л.

План лекції

1. Сутність, завдання, принципи та правове регулювання взаємодії слідчих та оперативних підрозділів
2. Організація взаємодії при надходженні до підрозділу поліції заяв і повідомлень про кримінальні правопорушення
3. Форми взаємодії при проведенні слідчих (розшукових) і негласних слідчих (розшукових) дій
4. Взаємодія слідчих та оперативних підрозділів під час підготовки та проведення НСРД

Рекомендована література:

1. Конституція України // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1996, № 30, ст. 141: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>
2. Про захист прав людини і основоположних свобод: Конвенція Ради Європи від 4 листопада 1950 р. (в ред. від 1 червня 2010 р.) (Зі змінами та доповненнями, внесеними Протоколом № 11 від 11 трав. 1994 р., Протоколом № 14 від 13 трав. 2004 р.): URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_004.
3. Про Національну поліцію: Закон України від 2 лип. 2015 р. № 580- VIII: URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/580-19>.
4. Закон України «Про оперативно-розшукову діяльність» // Відомості Верховної Ради України, 1992, N 22, ст.303 : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2135-12/ed20130811#Text>
5. Закон України «Про судову експертизу» // Відомості Верховної Ради України, 1994, N 28, ст.232 : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4038-12#Text>
6. Закон України «Про наркотичні засоби, психотропні речовини і прекурсори» // Відомості Верховної Ради України, 1995, N 10, ст.60 : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/60/95-%D0%B2%D1%80#Text>
7. Кримінальний кодекс України // Відомості Верховної Ради України, 2001, № 25-26, ст.131 : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>
8. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13 квітня 2012 р.// Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2013, № 9-10, № 11-12, № 13, ст.88 : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>
9. Закон України «Про прокуратуру» від 14.10.2014 № 1697-18 [Електронний ресурс] // База даних «Законодавство України». Верховна Рада України : URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1697-18> Закон України «Про службу безпеки України» прийнятий 25 березня 1992 року N 2229-XII // Відомості Верховної Ради України, 1992, №27, ст.382.
10. Закон України «Про державну таємницю» прийнятий 21 січня 1994 року N 3855-XII (із змінами і доповненнями від 19 червня 2003 року)
11. Закон України «Про контррозвідувальну діяльність» прийнятий 26 грудня

- 2002 року N 374-IV // Відомості Верховної Ради України. 2003. № 374. Ст. 482.
12. Закон України «Про Державну прикордонну службу України» прийнятий 3 квітня 2003 року N 661-IV
 13. Закон України «Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів» від 23 грудня 1993 р. № 3781-XII [Електронний ресурс]: Офіційний веб-портал Верховної Ради України. Реж. доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/3781-12>
 14. Закон України «Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві» від 23 грудня 1993 р. № 3782-XII [Електронний ресурс]: Офіційний веб-портал Верховної Ради України. Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/3782-12>
 15. Про затвердження Положення про Національну поліцію : постанова Кабінету Міністрів України від 28.10.2015 № 877 [Електронний ресурс] // База даних «Законодавство України». Верховна Рада України : URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/877-2015-%D0%BF#n9>
 16. Інструкція про організацію проведення негласних слідчих (розшукових) дій та використання їх результатів у кримінальному провадженні, затверджена Наказом Генеральної прокуратури України, Міністерства внутрішніх справ України, Служби безпеки України, Адміністрації Державної прикордонної служби України, Міністерства фінансів України, Міністерства юстиції України 16.11.2012 № 14/1042/516/1199/936/1687/5
 17. Про організацію діяльності органів досудового розслідування Національної поліції України : наказ МВС України від 06.07.2017 № 570 [Електронний ресурс]. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0918-17>
 18. Про затвердження Інструкції з організації взаємодії органів досудового розслідування з іншими органами та підрозділами Національної поліції України в запобіганні кримінальним правопорушенням, їх виявленні та розслідуванні : наказ МВС України від 07.07.2017 № 575 [Електронний ресурс] // База даних «Законодавство України». Верховна Рада України. URL : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z0937-17>
 19. Про затвердження Положення про Департамент стратегічних розслідувань Національної поліції України : наказ Нац. поліції України від 09.10.2019 № 867 Київ : РВВ МВС і Нац. поліції України, 2019
 20. Бандурка О.М. Теорія і практика оперативно-розшукової діяльності: монографія. Харків : Золота миля. 2012. 620 с.
 21. Головка М.Б. Взаємодія слідчих з працівниками оперативно-розшукових підрозділів за чинним КПК: окремі проблемні питання // Електронний ресурс. – Режим доступу: <http://conference.nau.edu.ua/index.php/SUO/vnpk/paper/viewFile/535/328>
 22. Кіріченко О.С. Особливості взаємодії слідчого з оперативним працівником з урахуванням вимог КПК України 2012 року // Електронний ресурс. – Режим доступу: <http://www.corp-lguvd.lg.ua/d130710.html>

23. Малкін В.Ю. Чистолінов О.М. Взаємодія оперативного підрозділу та органів досудового розслідування під час виявлення кримінальних правопорушень // [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.corp-lguvd.lg.ua/d130105.html>
24. Тагієв С. Р. Негласні слідчі (розшукові) дії в кримінальному судочинстві України : монографія. Київ : ВД «Декор», 2015. 470 с.
25. Татаров О.Ю. Взаємодія слідчих та оперативних працівників в процесі реалізації матеріалів оперативної розробки / О. Ю. Татаров // Науковий вісник Луганського державного університету внутрішніх справ 2012. № 1. – С. 113-124.

Інформаційні ресурси

- – Національна парламентська бібліотека України.
- офіційний веб-сайт Генеральної прокуратури України.
- <http://www.minjust.gov.ua> – Офіційний веб-сайт Міністерства юстиції України.
- <http://www.mvs.gov.ua> – офіційний веб-сайт Міністерства внутрішніх справ України.
- <http://www.nbu.gov.ua> – Національної бібліотеки України ім. В.І. Вернадського.
- <http://www.police.ua> – Форум працівників МВС України.
- <http://www.portal.rada.gov.ua> – офіційний веб-сайт Верховної Ради України.
- – єдиний реєстр судових рішень в Україні.
- <http://www.scourt.gov.ua> – офіційний веб-сайт Верховного Суду України.

Вступ

У вирішенні завдань досудового розслідування злочинів важлива роль належить взаємодії слідчих та оперативних підрозділів як погодженої діяльності, що забезпечує швидкість і якість розслідування.

В даний час, коли спостерігається підвищення організованості і професіоналізму злочинців, їх поінформованості щодо можливостей здійснення НСРД, необхідність взаємодії набуває особливої актуальності. Тому організація взаємодії підрозділів Національної поліції України і є одним з факторів підвищення ефективності оперативно-розшукового забезпечення виявлення та розслідування злочинів.

У наукових публікаціях, підручниках та навчальних посібниках з юридичних дисциплін взаємодія розглядається як вищий ступінь консолідації сил і засобів правоохоронних органів, наділених законом відповідними повноваженнями. В процесі розслідування злочинів вона являє собою узгоджену діяльність різноманітних ланок однієї або декількох організованих систем, що спрямована на досягнення спільної мети з найменшими витратами сил, засобів і часу.

Взаємодія розглядається як визначена законодавством діяльність компетентних суб'єктів щодо раціонального застосування наявних сил, засобів і методів для своєчасного виявлення та розслідування злочинів.

1. Сутність, завдання, принципи та правове регулювання взаємодії слідчих та оперативних підрозділів

Взаємодія в процесі розкриття і розслідування злочинів являє собою узгоджену діяльність різноманітних ланок однієї або декількох організованих систем, спрямована на досягнення спільної мети з найменшими витратами сил, засобів і часу.

Отже, визначаючи сутність взаємодії слідчих і оперативних підрозділів, слід зазначити, що – це передбачена законами, іншими підзаконними актами, погоджена за цілями, завданнями, силами, засобами, місцем і часом діяльність, спрямована на виявлення, розслідування і попередження злочинів; спільне співробітництво з метою об'єднання зусиль у вирішенні спільних завдань боротьби зі злочинністю; діловий контакт, що може виникнути при розслідуванні кожної з обставин, що підлягають встановленню і доказуванню.

Правовою основою взаємодії є законодавство України.

Взаємодія органів досудового розслідування з іншими органами та підрозділами поліції відбувається на основі Конституції України, Кримінального кодексу України, Кримінального процесуального кодексу України, Законів України «Про Національну поліцію», «Про оперативно-розшукову діяльність», «Про прокуратуру», «Про службу безпеки України», «Про контррозвідальну діяльність», «Про розвідальні органи України» інших актів законодавства України з питань організації взаємодії між органами та підрозділами поліції в запобіганні кримінальним правопорушенням, їх виявленні та розслідуванні.

Слід зазначити, що питання організації взаємодії детально регламентовані також *відомчими нормативно-правовими актами.*

Згідно з Інструкцією з організації взаємодії органів досудового розслідування з іншими органами та підрозділами Національної поліції України, затвердженої наказом МВС України від 07.07.2017 № 575, основним завданням зазначеної взаємодії визначено запобігання кримінальним правопорушенням, їх виявлення та розслідування, притягнення до встановленої законодавством відповідальності осіб, які їх учинили, відшкодування завданої кримінальними правопорушеннями шкоди, відновлення порушених прав та інтересів фізичних і юридичних осіб.

У п. 3 Інструкції наголошено, що основними принципами такої взаємодії є:

– швидке, повне та неупереджене розслідування кримінальних правопорушень;

– *самостійність слідчого в процесуальній діяльності, втручання в яку осіб, що не мають на те законних повноважень, забороняється;*

– *оптимальне використання наявних можливостей органів досудового розслідування та оперативних підрозділів Національної поліції України у запобіганні, виявленні та розслідуванні кримінальних правопорушень;*

– *дотримання загальних засад кримінального провадження;*

– *забезпечення нерозголошення даних досудового розслідування.*

Органи досудового розслідування, підрозділи кримінальної поліції, міжрегіональні територіальні органи Національної поліції та їх територіальні (відокремлені) підрозділи є основними службами, які виконують обов'язки з розкриття кримінальних правопорушень органами поліції і відповідають за кінцевий результат цієї роботи за напрямками діяльності.

Інші органи та підрозділи поліції забезпечують здійснення заходів, спрямованих на отримання інформації про осіб, які вчинили кримінальні правопорушення, а також події і факти, які можуть сприяти їх розкриттю та досудовому розслідуванню, у межах своєї компетенції.

Збір інформації про осіб, які вчинили кримінальні правопорушення, а також про події і факти, які можуть сприяти їх розкриттю та досудовому розслідуванню, виявленню та припиненню виявлених кримінальних правопорушень, здійснюється всіма працівниками поліції в межах службових обов'язків, які визначені законодавством.

Так, згідно з положеннями *Інструкції з організації реагування на заяви та повідомлення про кримінальні, адміністративні правопорушення або події та оперативного інформування в органах (підрозділах) Національної поліції України, затвердженій наказом МВС України від 16.02.2018 № 111, яка встановлює порядок реагування на заяви та повідомлення про кримінальні, адміністративні правопорушення або події, необхідно:*

– *з'ясувати: а) час, місце та обставини вчинення кримінального правопорушення; б) кількість правопорушників, їх установчі дані, місцезнаходження (місцезнаходження), прикмети, сліди, які могли залишитися на одязі та тілі правопорушників, наявність у них зброї, транспорту, шляхи можливого відходу або місця появи (переховування); в) найменування, кількість і прикмети викраденого майна; г) найменування та належність об'єкта, на якому вчинено кримінальне правопорушення, наявність охорони або охоронної сигналізації; д) установчі дані, стан і місцезнаходження (місцезнаходження) потерпілого, а якщо про кримінальне правопорушення повідомила інша особа – заявника;*

– *попередити заявника (потерпілого) про збереження обстановки та слідів кримінального правопорушення на місці події;*

– *zareєструвати повідомлення в установленому порядку.*

Аналіз законодавчих та відомчих нормативних актів свідчить про те, що взаємодія оперативних підрозділів поліції здійснюється у формі обміну

інформацією, сумісного планування та узгодження за часом і місцем проведення слідчих та негласних слідчих (розшукових) дій, а також надання допомоги наявними силами та технічними засобами.

2. Організація взаємодії при надходженні до підрозділу поліції заяв і повідомлень про кримінальні правопорушення

Після надходження до органу, підрозділу поліції інформації про вчинення кримінального правопорушення та внесення інформації до ЄРДР під керівництвом начальника органу, підрозділу поліції здійснюється комплекс першочергових заходів та невідкладних слідчих (розшукових) дій, у тому числі за дорученням слідчого (дізнавача), спрямованих на встановлення особи, яка вчинила кримінальне правопорушення, та з'ясування всіх обставин події.

Першочергові заходи та невідкладні слідчі (розшукові) дії можуть передбачати:

- проведення огляду місця події;
- переслідування і затримання правопорушників за слідами або указаними потерпілими і очевидцями напрямками переміщення правопорушника або за результатами роботи службового собаки, організація загороджувальних заходів, у тому числі в місцях можливого перебування або появи правопорушників;
- проведення розшукових заходів у місцях перебування осіб, схильних до вчинення правопорушень (у тому числі збуту викраденого майна);
- виявлення свідків та очевидців події, опитування (у разі внесення відомостей в ЄРДР - допит) з цією метою осіб, які проживають або працюють поблизу місця вчиненого діяння, а також осіб, які могли перебувати на можливих шляхах руху правопорушника до та від місця події;
- установлення базових станцій операторів мобільного (рухомого) зв'язку, що обслуговують територію, на якій знаходиться місце вчинення злочину, та можливих напрямків руху особи, яка його вчинила, а також інших місць з урахуванням обставин кримінального правопорушення;
- проведення по квартирному чи подвірному обходу для збирання відомостей про подію, обстеження місцевості в районі вчинення кримінального правопорушення, виявлення загублених, викинутих правопорушником знарядь учиненого діяння, інших предметів, отримання додаткової інформації про подію та осіб, які вчинили кримінальне правопорушення;
- орієнтування особового складу органів та підрозділів поліції на території обслуговування, на якій учинено кримінальне правопорушення, та суміжних територіях, а також (за необхідності) представників громадськості про характер, час, місце і спосіб учинення кримінального

правопорушення, кількість осіб, які його вчинили, їх зовнішність, прикмети викраденого та про інші відомості, що мають значення для встановлення правопорушників та їх розшуку;

- використання можливостей баз (банків) даних єдиної інформаційної системи Міністерства внутрішніх справ України та інших інформаційних ресурсів, а також засобів масової інформації;

- перевірку осіб за базами (банками) даних, що входять до єдиної інформаційної системи Міністерства внутрішніх справ України, та іншими інформаційними ресурсами, передбаченими статтями 26, 27 Закону України «Про Національну поліцію»;

- інші передбачені законодавством заходи та дії, необхідні для встановлення події кримінального правопорушення та особи, яка його вчинила.

Зазначене свідчить про те, що швидке розкриття та розслідування злочинів, можливо лише при належній організації кваліфікованого проведення комплексу слідчих (розшукових) дій та негласних слідчих (розшукових) дій у передбаченій нормативними актами скоординованій взаємодії слідчих з оперативними підрозділами поліції.

Для усебічного, повного і неупередженого досудового розслідування у складних та великих за обсягом кримінальних провадженнях, а також щодо тяжких та особливо тяжких злочинів, учинених в умовах неочевидності, кримінальних правопорушень, які набули суспільного резонансу або учинені на території декількох адміністративно-територіальних одиниць України, утворюються **слідчо-оперативні групи (СОГ).**

Також метою створення та діяльності СОГ є здійснення ефективної взаємодії слідчих та працівників оперативних підрозділів поліції під час досудового розслідування у кримінальних провадженнях, у яких здійснення досудового розслідування доручено Генеральним прокурором України, його заступниками, керівниками регіональних прокуратур за вмотивованими постановами, у разі неефективного досудового розслідування.

В процесі цієї діяльності важлива роль в організації координації діяльності слідчих та оперативних підрозділів належить прокурору, який здійснює процесуальне керівництво в ході кримінального провадження.

Процесуальне керівництво визначає організацію процесу досудового розслідування, визначення його спрямування, координацію процесуальних дій слідчих та оперативних підрозділів, а також забезпечення дотримання вимог законів України під час отримання доказів та винесення процесуальних рішень у ході проведення досудового розслідування конкретного, окремо взятого кримінального провадження.

Згідно з чинним Кримінальним процесуальним кодексом України центральне місце в організації розслідування злочинів посідає слідчий, який здійснює процесуальні й координуючі функції взаємодії. Це передбачено його процесуальним статусом.

Слід зазначити, що взаємодія оперативних та слідчих підрозділів під час розслідування злочинів відіграє особливо важливу роль на початкових етапах розслідування, де слідчий :

1) керує діями інших членів слідчо-оперативної групи (СОГ) та відповідає за якість проведення огляду місця події; разом з іншими членами СОГ, залученими спеціалістами, запрошеними потерпілими, свідками та іншими учасниками кримінального провадження в установленому КПК України порядку фіксує відомості щодо обставин учинення кримінального правопорушення; вилучає речі і документи, які мають значення для кримінального провадження, та речі, вилучені з обігу, у тому числі матеріальні об'єкти, придатні для з'ясування обставин, що підлягають доказуванню, забезпечує в установленому порядку їх належне зберігання для подальшого направлення для проведення судової експертизи; має право заборонити будь-якій особі перебувати на місці огляду або залишати його до закінчення огляду та вчиняти будь-які дії, що заважають проведенню огляду;

2) за наявності підстав інформує уповноваженого працівника чергової частини про залучення додаткових сил і засобів для фіксування всіх обставин учиненого кримінального правопорушення;

3) за необхідності після початку кримінального провадження допитує про обставини вчиненого кримінального правопорушення заявника, потерпілого, свідків та інших учасників кримінального провадження; надає письмові доручення працівникам оперативних підрозділів про проведення слідчих (розшукових) дій у кримінальному провадженні.

Діюче кримінальне процесуальне законодавство надає слідчому право у справах, що знаходяться у його провадженні, доручати проведення негласних слідчих (розшукових) дій оперативним підрозділам (п. 3 ч. 2 ст. 40 КПК). Оперативним працівникам доручається перевірка окремих фактів участі у злочині певних осіб, виявлення свідків по окремих епізодах, обставинах, перевірка обвинувачених та інших осіб, з'ясування способу їхнього життя, попередньої діяльності, зв'язків тощо, визначення місця перебування інших об'єктів, затримання злочинців, проведення обшуків як під керівництвом слідчого, так і самостійно, за його дорученням.

Працівник оперативного підрозділу повинен негайно інформувати слідчого про одержані дані щодо обставин вчинення кримінального правопорушення та осіб, які його вчинили, для їх подальшої фіксації шляхом проведення слідчих (розшукових) дій або негласних слідчих (розшукових) дій, а також виконувати письмові доручення слідчого. Під час їх виконання він користується повноваженнями слідчого (дознавача).

З метою одержання допомоги з питань, що потребують спеціальних знань, слідчий для участі в огляді місця події може залучити спеціалістів. Працівники експертних підрозділів як спеціалісти беруть участь в огляді місця події з метою виявлення, фіксації та вилучення

матеріальних об'єктів, які можуть бути використані для розкриття кримінального правопорушення і викриття винуватих.

Інспектор-криміналіст (технік-криміналіст) на місці події:

1) надає консультації слідчому (дізнавачу) з питань, що потребують відповідних спеціальних знань і навичок;

2) з використанням спеціальних знань та навичок, науково-технічних засобів і спеціального обладнання проводить вимірювання, фотографування, звуко- чи відеозапис, складає плани і схеми, виготовляє графічні зображення оглянутого місця чи окремих речей;

3) виявляє, фіксує, здійснює вилучення та пакування матеріальних об'єктів, які несуть на собі слідову інформацію вчиненого правопорушення;

4) проводить експрес-аналіз за зовнішніми характеристиками вилучених об'єктів (без надання письмового висновку), звертає увагу слідчого на фактичні дані, що мають значення для розслідування обставин кримінального правопорушення;

5) відповідає за якісну фіксацію всієї слідової інформації, повноту відображених про це даних у протоколі огляду та схемі (плані) до нього.

Залучення спеціалізованої пересувної лабораторії та працівників Експертної служби Міністерства внутрішніх справ України до огляду місця події за окремими видами вчинених кримінальних правопорушень здійснюється відповідно до вимог **Інструкції про порядок залучення працівників органів досудового розслідування поліції та Експертної служби Міністерства внутрішніх справ України як спеціалістів для участі в проведенні огляду місця події**, затвердженої наказом Міністерства внутрішніх справ України від 03 листопада 2015 року № 1339.

Взаємодія оперативних працівників зі слідчими під час розслідування злочинів потребує врахування специфіки та системи проведення першочергових слідчих (розшукових) дій та їх техніко-криміналістичного забезпечення.

Під час обрання негласних слідчих (розшукових) дій важливо прогнозувати результати їх здійснення і відповідно до цього визначити найбільш ефективні тактичні прийоми та оптимальну черговість їх проведення.

3. Форми взаємодії при проведенні слідчих (розшукових) і негласних слідчих (розшукових) дій

На стадії підготовки та здійснення слідчих (розшукових) і негласних слідчих (розшукових) дій найбільш важливими формами взаємодії є стійкий взаємний зв'язок і постійний обмін інформацією. Вдало організоване проведення комплексу гласних та негласних слідчих (розшукових) дій, у відповідності до діючих нормативно-правових актів, дозволяє виявити й інші епізоди злочинів, окрім тих, що розслідуються у кримінальному провадженні.

Узгоджена діяльність слідчих і оперативних підрозділів знаходить певний вираз у сукупності форм взаємодії. Останні прийнято поділяти на *процесуальні і організаційні*.

До процесуальних форм взаємодії, які найчастіше використовуються в процесі розслідування злочинів, слід віднести:

- надання слідчому матеріалів, зібраних під час оперативно-розшукової діяльності, для вирішення питання щодо відкриття кримінального провадження;
- виконання доручень слідчого щодо проведення першочергових слідчих (розшукових) дій;
- виконання оперативним підрозділом доручень слідчого щодо проведення негласних слідчих (розшукових) дій;
- проведення заходів за дорученням слідчого щодо встановлення місця перебування особи, яка ухиляється від притягнення до кримінальної відповідальності.

Аналіз матеріалів практики виявлення і розслідування злочинів свідчить, що найбільш поширеними *організаційними формами взаємодії слідчих і оперативних підрозділів є:*

- ознайомлення слідчого з оперативними матеріалами в межах, установлених Кримінальним процесуальним кодексом України та відомчими нормативними актами;
- спільне обговорення й оцінка даних, отриманих у результаті документування за оперативно-розшуковими справами;
- спільне планування гласних та негласних слідчих (розшукових) дій і тактичних операцій, спрямованих на виявлення доказової інформації під час реалізації оперативно-розшукових справ;
- спільна діяльність слідчих та оперативних підрозділів після реєстрації матеріалів в Єдиному реєстрі досудових розслідувань, на первісному і наступних етапах розслідування;
- створення слідчо-оперативної групи за конкретним кримінальним провадженням; взаємний обмін усною і письмовою інформацією з питань, що стосуються їхньої діяльності; спільні виїзди для проведення гласних та негласних слідчих (розшукових) дій тощо.

Таким чином, в ході розслідування злочинів найчастіше використовуються такі форми взаємодії слідчих та оперативних підрозділів:

- спільне аналітичне опрацювання початкових матеріалів та висунення основних версій;
- виконання доручень слідчого щодо участі у проведенні негласних слідчих (розшукових) дій;
- спільний виїзд для огляду місця події;
- визначення стратегії розслідування;
- взаємний обмін інформацією;

- планування першочергових заходів, спрямованих на перевірку основних версій;
- спільне проведення слідчих та негласних слідчих (розшукових) дій;
- планування та вжиття заходів щодо захисту доказової бази.

Отже, взаємодія слідчих та оперативних підрозділів у процесі виявлення та розслідування злочинів є найбільш поширеним та важливим видом взаємодії, необхідною умовою успіху в розкритті злочинів.

4. Взаємодія слідчих і оперативних підрозділів під час підготовки та проведення НСРД

Слідчі підрозділи тісно взаємодіють з усіма підрозділами Національної поліції, зокрема, департаментами: оперативної служби; оперативно-технічних заходів; стратегічних розслідувань; протидії наркозлочинності; кіберполіції, а також з підрозділами внутрішньої безпеки.

Важлива роль у вирішенні завдань ефективної протидії злочинам належить взаємодії слідчих підрозділів з *Департаментом оперативної служби та підрозділами Департаменту оперативно-технічних заходів Національної поліції*, оскільки саме цими підрозділами безпосередньо здійснюється оперативно-розшукове забезпечення розслідування злочинів і в ході проведення НСРД створюється необхідна передумова ефективної протидії тяжким та особливо тяжким злочинам.

У відповідності до вимог законодавства України взаємодія підрозділів оперативної служби зі слідчими та оперативно-розшуковими підрозділами поліції є основними завданнями цієї служби, зокрема це:

- *участь у проведенні негласних слідчих (розшукових) дій відповідно;*
- *проведення за завданнями оперативних підрозділів Національної поліції України оперативно-розшукових заходів, направлених на збір інформації щодо підготовки особою або групою осіб тяжкого або особливо тяжкого злочину, а також для отримання відомостей, що вказують на ознаки такого злочину;*
- *надання практичної допомоги в реалізації оперативно-розшукових справ відносно осіб, які переховуються від слідства й суду за вчинення тяжких та особливо тяжких злочинів, засуджених, що ухиляються від відбуття покарання за такі злочини.*

Найчастіше взаємодія слідчих підрозділів з оперативною службою здійснюється в ході проведення візуального спостереження за особою, речю або місцем.

Спостереження за особою в публічно доступних місцях (ст. 269 КПК України) полягає у візуальному спостереженні за особою слідчим чи уповноваженою особою для фіксації її пересування, контактів, поведінки, перебування в певному, публічно доступному місці тощо або застосуванні з цією метою спеціальних технічних засобів для спостереження.

Візуальне спостереження за особою проводиться для пошуку, фіксації та перевірки відомостей про особу, її поведінку та тих осіб, з якими ця особа

контактує. Крім того ці заходи можуть здійснюватися з метою забезпечення безпеки працівників суду і правоохоронних органів та осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві, членів їх сімей та близьких родичів цих осіб, а також щодо попередження та припинення правопорушень при виникненні ситуації, що несе реальну загрозу інтересам держави, життю та здоров'ю громадян, або може призвести до виникнення масових заворушень.

Підрозділи оперативної служби залучаються для проведення візуального спостереження за особою на підставі ухвали слідчого судді, а у випадках проведення негласної слідчої (розшукової) дії до постановлення ухвали слідчого судді (ст. 250 КПК України) – за постановою слідчого, прокурора.

У дорученнях відповідно до положень ч. 1 ст. 269 КПК вказується інформація про необхідність проведення візуального спостереження з використанням відеозапису, фотографування, спеціальних технічних засобів для спостереження або без них. В разі необхідності виконання доручення або завдання з використанням спеціальних технічних засобів для спостереження, до доручень та завдань додаються електронні носії інформації, зареєстровані згідно вимог секретного діловодства у підрозділі-ініціаторі, для збереження додатків за результатами проведення негласної слідчої (розшукової) дії.

До завдань обов'язково додаються: фотографії належної якості та інші матеріали, які дозволяють провести безпомилкове впізнання особи, відносно якої планується проведення візуального спостереження; носії інформації зареєстровані в підрозділі-ініціаторі.

У разі відсутності матеріалів, необхідних для впізнання особи за фотографією або їх неналежної якості, ініціатор завдання зобов'язаний визначити місце початку спостереження та організувати впізнання особи, у такий спосіб, який би забезпечував високий ступінь конспірації заходів.

Для проведення візуального спостереження за межами територіальної юрисдикції підрозділу-ініціатора слідчий та оперативний працівник оформлюють завдання, яке разом з необхідними додатками поштою передається до підрозділу оперативної служби органу поліції, на території якого планується проводити заходи або до іншого територіального органу поліції, працівники якого можуть бути відряджені для проведення візуального спостереження.

У завданнях на проведення спостереження вказуються: дані про особу, щодо якої проводиться перевірка або конкретна адреса, за якою необхідно провести захід; номер кримінального провадження чи оперативно-розшукової справи, дата заведення та конкретні питання, що підлягають з'ясуванню.

На стадії виконання завдання працівники та посадові особи підрозділів оперативної служби, які проводять спостереження та на яких покладено функцію здійснення взаємодії з оперативними підрозділами, зобов'язані:

– відповідно до дозволу, наданого в ухвалі суду, та мети, яка міститься

в постанові слідчого, прокурора, з використанням фотографування та відеозапису проводити фіксацію, у публічно доступних місцях, дій осіб, відносно яких проводиться візуальне спостереження особи та її контактів;

– у визначений спосіб та на вимогу інформувати визначених у завданні посадових осіб про хід спостереження, погоджувати та здійснювати корегування завдань спостереження;

– у разі настання під час НСРД визначеної ініціатором події або інших надзвичайних подій, які можуть вплинути на подальше проведення заходу, у спосіб зазначений у завданні негайно інформувати ініціатора та діяти за його вказівками з дотриманням вимог чинних нормативно-правових актів;

– з періодичністю, визначеною ініціатором у завданні, та в терміни, закріплені у законодавстві, підготувати та направити до підрозділу-ініціатора зведення про проведення НСРД з відповідними додатками;

– невідкладно та з урахуванням часу, необхідного для прийняття відповідних управлінських рішень, але не пізніше ніж за десять діб до закінчення терміну дозволу на проведення НСРД, повідомити керівника підрозділу-ініціатора про настання обставин, які унеможливають проведення НСРД;

– після закінчення заходу повернути до підрозділу-ініціатора ухвали, постанови та доручення, що надійшли разом із завданням.

Відомості, здобуті під час НСРД, оформлюються у вигляді зведення і надсилаються разом із додатками керівникові оперативного підрозділу – ініціатору проведення заходу.

По закінченню строку її проведення готується протокол, в якому викладається інформація яка має значення для досудового розслідування. Відповідно до вимог статті 252 КПК України цей протокол разом з додатками (фото – та відео матеріалами) направляється прокурору, визначеному у дорученні слідчого. Протокол спостереження та додатки до нього можуть використовуватись як джерело доказів у кримінальному провадженні.

При необхідності, працівники Департаменту оперативної служби, які залучались до проведення негласних слідчих (розшукових) дій, можуть бути допитані в суді в якості свідка або спеціаліста лише за умови забезпечення заходів безпеки, передбачених частиною дев'ятою статті 352 КПК України. Але, як правило, ***підрозділ оперативної служби в суді представляє керівник чи його заступники.***

Слід зазначити, що основними формами взаємодії слідчих з оперативною службою під час виявлення і розслідування злочинів є:

– спільне вивчення оперативної обстановки в регіоні і на певних територіях, аналіз практики застосування можливостей оперативної служби з різних проблемних питань розслідування злочинів;

– участь керівників підрозділів у нарадах, що проводяться слідчими та оперативно-розшуковими підрозділами, у роботі оперативних штабів по розкриттю злочинів, у розробленні планів комплексних і спеціальних операцій

та відпрацювань з питань застосування сил та засобів підрозділів оперативної служби.

– виїзд на місця подій при вчиненні особливо тяжких злочинів для вирішення питання про використання можливостей оперативної служби в їхньому розкритті.

Слідчі підрозділи наділені повноваженнями у межах кримінального провадження проводити НСРД із застосуванням оперативно-технічних заходів.

В підрозділах Національної поліції України до оперативно-технічних підрозділів, які безпосередньо проводять оперативно-технічні заходи, належать **підрозділи Департаменту оперативно-технічних заходів (ДОТЗ)**. Порядок, тактика та методика оперативно-технічних заходів, взаємодія оперативних підрозділів з особами (підрозділами), що залучаються до проведення таких заходів, здійснюється відповідно до чинного законодавства та відомчих нормативно-правових актів.

В ході розслідування злочинів проводяться такі негласні слідчі (розшукові) дії із застосуванням оперативно-технічних засобів:

Аудіо-, відеоконтроль особи (ст. 260 КПК України) полягає в негласній (без відома особи) фіксації та обробці із використанням технічних засобів розмови цієї особи або інших звуків, рухів, дій, пов'язаних з її діяльністю або місцем перебування тощо.

Зняття інформації з транспортних телекомунікаційних мереж полягає в негласному проведенні із застосуванням відповідних технічних засобів спостереження, відбору та фіксації змісту інформації, яка передається особою, а також одержанні, перетворенні і фіксації різних видів сигналів, що передаються каналами зв'язку (знаки, сигнали, письмовий текст, зображення, звуки, повідомлення будь-якого виду). Зняття інформації з транспортних телекомунікаційних мереж поділяється на: контроль за телефонними розмовами та зняття інформації з каналів зв'язку.

Зняття інформації з електронних інформаційних систем без відома її власника, володільця або утримувача (ст. 264 КПК України) полягає в одержанні інформації, у тому числі із застосуванням технічного обладнання, яка міститься в електронно-обчислювальних машинах (комп'ютер), автоматичних системах, комп'ютерній мережі.

Обстеження публічно недоступних місць, житла чи іншого володіння особи (ст. 267 КПК України) полягає в таємному проникненні слідчого чи уповноваженої особи без відома власника чи володільця, приховано, під псевдонімом або із застосуванням технічних засобів у приміщення та інше володіння для встановлення технічних засобів аудіо-, відеоконтролю особи або безпосередньо з метою виявлення і фіксації слідів злочину, проведення огляду, виявлення документів, речей, що мають значення для досудового розслідування, виготовлення копій чи їх зразків, виявлення осіб, які розшукуються, або з іншою метою для досягнення цілей кримінального провадження.

Аудіо-, відеоконтроль місця (ст. 270 КПК України) полягає у застосуванні технічного обладнання у публічно доступному місці з метою фіксації відомостей (розмов, поведінки осіб, інших подій), які мають значення для кримінального провадження, без відома присутніх у ньому осіб.

Спостереження за річчю або місцем у публічно доступних місцях (ст. 269 КПК України) полягає у візуальному спостереженні за певною річчю або певним місцем слідчим чи уповноваженою особою для фіксації її переміщення, контактів з нею певних осіб, подій у певному місці для перевірки відомостей під час досудового розслідування тяжкого або особливо тяжкого злочину або застосуванні з цією метою спеціальних технічних засобів для спостереження.

Установлення місцезнаходження радіоелектронного засобу (ст. 268 КПК України) полягає в застосуванні технічного обладнання для локалізації місцезнаходження радіоелектронного засобу, у тому числі мобільного терміналу, систем зв'язку та інших радіовипромінювальних пристроїв, активованих у мережах операторів рухомого (мобільного) зв'язку, без розкриття змісту повідомлень, що передаються, якщо в результаті його проведення можна встановити обставини, які мають значення для кримінального провадження.

Особливості організації взаємодії при розслідуванні кримінальних правопорушень, пов'язаних з незаконним обігом наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів.

Значний внесок у справу протидії злочинності вносить **Департамент протидії наркозлочинності Національної поліції України**. Співробітники цих підрозділів володіють навичками оперативної роботи і здатні кваліфіковано проводити різноманітні оперативно-розшукові заходи та спільні операції щодо протидії кримінальним правопорушенням.

Виключно при отриманні достовірної інформації оперативними підрозділами, у тому числі Департаментом протидії наркозлочинності Національної поліції України, під час проведення оперативно-розшукових заходів з документування кримінально-протиправної діяльності особи чи осіб про вчинення тяжкого чи особливо тяжкого злочину, пов'язаного з незаконним збутом наркотичних засобів, їх керівники звертаються до керівників органів досудового розслідування зі службовим листом про виявлені обставини кримінально-протиправної діяльності.

У службовому листі, який підписує керівник оперативного підрозділу, зазначаються час, місце, спосіб та інші обставини вчинення кримінального правопорушення, а також відомості щодо використання доходів, одержаних кримінально-протиправним шляхом, та про майно осіб, які вчинили кримінальне правопорушення. При направленні до органів досудового розслідування матеріалів за результатами проведення оперативно-розшукових заходів одночасно надається інформація про проведені

оперативними підрозділами заходи з розшуку майна і коштів, на які може бути накладено арешт, та їх місцезнаходження.

Слідчий у кожному кримінальному провадженні про незаконний збут наркотичних засобів проводить всі можливі та необхідні слідчі (розшукові) дії та негласні слідчі (розшукові) дії, спрямовані на повне, всебічне та неупереджене документування джерел отримання наркотичних засобів, використання коштів, здобутих від незаконного обігу наркотичних засобів, а не лише факту збуту наркотичних засобів; виключно за результатами отримання доказів, які свідчать про збут наркотичних засобів, за наявності для цього належних підстав ініціює питання про проведення контролю за вчиненням злочину у формі оперативної закупки.

Оперативна закупка полягає в імітації придбання або отримання, у тому числі безоплатного, у фізичних та юридичних осіб незалежно від форм власності товару, обіг якого обмежений чи заборонений чинним законодавством, з метою викриття і документування факту вчинення злочину та особи, яка його вчинила.

У плані заходів з реалізації матеріалів оперативно-розшукової діяльності з виявлення фактів збуту наркотичних засобів повинні бути передбачені:

- 1) місце і час проведення оперативної закупки;
- 2) задіяні сили та засоби для фіксації оперативної закупки, у тому числі за допомогою відеозапису;
- 3) розподіл дій залучених працівників поліції;
- 4) інші послідовні дії працівників оперативних підрозділів (з урахуванням специфіки злочину).

Згідно Інструкції керівник оперативного підрозділу, оперативний працівник якого включений до складу СОГ або за матеріалами якого розпочато кримінальне провадження, забезпечує взаємодію з органом досудового розслідування Національної поліції України, який здійснює розслідування кримінальних правопорушень у сфері обігу наркотичних засобів.

Особливості організації взаємодії при досудовому розслідуванні кримінальних правопорушень у сфері використання комп'ютерів, систем та комп'ютерних мереж і мереж електрозв'язку (кіберзлочинів)

Досудове розслідування кримінальних правопорушень у сфері використання комп'ютерів, систем та комп'ютерних мереж і мереж електрозв'язку здійснюється слідчими, які спеціалізуються на розслідуванні кримінальних правопорушень зазначеного виду.

Матеріали оперативного підрозділу, у тому числі Департаменту кіберполіції Національної поліції України, його структурного підрозділу, який діє за міжрегіональним принципом, де зафіксовано фактичні дані про кримінальні правопорушення, механізм підготовки, вчинення або приховування яких передбачає використання комп'ютерів, систем та комп'ютерних мереж і мереж електрозв'язку, що направляються до слідчого

підрозділу для початку та здійснення досудового розслідування, мають містити:

1) письмове пояснення заявника, в якому зафіксовані відомі заявнику дані про вчинення кримінального правопорушення з відповідними додатками, що містять відомості, які підтверджують його вчинення (роздруківки або скріншоти (програмне фотографування зображення з екрана монітора) вікон програм), а також у разі наявності документи, що підтверджують право власності потерпілого на комп'ютерну інформацію та інформацію, що передається мережами електрозв'язку, чи програмно-технічні засоби;

2) установлені ідентифікаційні дані про використані електронно-обчислювальні машини (комп'ютери), системи та комп'ютерні мережі та мережі електрозв'язку (логін і пароль для доступу до мережі Інтернет, IP-адреса, WEB-адреса, номер абонента мережі електрозв'язку чи номер телефону, за допомогою яких було здійснено такий доступ, тощо).

Утворення СОГ за участю оперативних працівників Департаменту кіберполіції Національної поліції України, його структурних підрозділів, які діють за міжрегіональним принципом, для розслідування кримінальних правопорушень у сфері використання комп'ютерів, систем та комп'ютерних мереж і мереж електрозв'язку здійснюється за спільним наказом керівників органу досудового розслідування та Департаменту кіберполіції Національної поліції України. Утворення СОГ у кримінальному провадженні, досудове розслідування у якому здійснюється Головним слідчим управлінням Національної поліції України, здійснюється за наказом Голови Національної поліції України або за наказом заступника Голови Національної поліції України – начальника Головного слідчого управління, погодженим керівництвом Департаменту кіберполіції Національної поліції України. Старшим СОГ є слідчий, якого керівником органу досудового розслідування визначено здійснювати досудове розслідування кримінального правопорушення.

Керівник Департаменту кіберполіції Національної поліції України, його структурного підрозділу, який діє за міжрегіональним принципом, оперативний працівник якого включений до складу СОГ або за матеріалами якого розпочато кримінальне провадження, забезпечує взаємодію з органом досудового розслідування Національної поліції України, який здійснює розслідування кримінальних правопорушень зазначеної категорії.

Злиття загально-кримінальної злочинності з економічною обумовлює вдосконалення взаємодії слідчих з підрозділами Департаменту стратегічних розслідувань. В сфері економіки держави спостерігається тенденція споріднення корумпованих посадових осіб з організованими злочинними угрупованнями, зростає їх тіньова участь в економічних процесах, а також розширюються корумповані зв'язки ділків злочинного бізнесу з посадовими особами державних структур.

Досудове розслідування злочинів у сфері господарської та службової діяльності здійснюється спеціалізованими підрозділами слідчих управлінь ГУНП та слідчими територіальних органів, підрозділів поліції, які спеціалізуються на розслідуванні злочинів зазначеної категорії, після визначення прокурорами відповідного рівня за слідчим управлінням ГУНП юрисдикції місця вчинення таких злочинів.

Матеріали оперативного підрозділу, в яких зафіксовано фактичні дані про протиправні діяння у сфері господарської та службової діяльності окремих осіб та груп, відповідальність за які передбачена КК України, що направляються до органу досудового розслідування для початку та здійснення досудового розслідування, повинні містити відомості про проведену роботу із забезпечення відшкодування завданої шкоди.

Підсумовуючи викладене, доходимо висновку, що *під взаємодією слідчих і оперативних підрозділів в ході розслідування злочинів, зокрема, при проведенні НСРД, слід розуміти засновану на спільності цілей і завдань, погоджену за часом, місцем і змістом, визначену законодавством діяльність компетентних суб'єктів щодо раціонального застосування наявних сил, засобів і заходів для своєчасного виявлення та розслідування злочинів, що проводиться з метою створення оптимальних умов для здійснення повного й об'єктивного процесу доказування припинення або нейтралізації протидії кримінального середовища розслідуванню злочинів.*